

Ptaki wodne Bałtyku

Tekst: Mikołaj Koss, Ilustracje: Cezary Wójcik, Mikołaj Koss

Grupa: 3-6 lat

Ptaki wodne żyją na wodzie lub w jej pobliżu. Wiele z nich jest związanych z Morzem Bałtyckim. Jego wody, wybrzeża, zatoki i ujścia rzek są dla tej grupy zwierząt miejscem rozrodu (**lęgowiskiem**), odpoczynku podczas migracji, a także **zimowiskiem**.

Okres lęgowy to okres przypadający na wiosnę i lato, w którym ptaki odbywają lęgi. Ptaki wodne w tym czasie łączą się w pary i składają **lęg** (jaja). Jaja są składane do gniazda lub bezpośrednio na ziemi. Wiele ptaków wodnych w okresie lęgowym tworzy kolonie (np. rybitwy, mewy), dzięki czemu są w stanie ostrzegać się nawzajem i atakować w przypadku pojawienia się drapieżnika (lis albo norka amerykańska), który mógłby zjeść lęg lub pisklęta.

Rys. 1. Rybitwa białoczelna na gnieździe

Rys. 2. Samica nurogęsi z pisklętami

Coroczne wędrówki ptaków (**migracje**), zarówno jesienne, jak i wiosenne, są wymuszone zmianami pór roku. Wraz z skracającym się dniem i spadkiem temperatury, pojawia się problem niedostatku pokarmu (owadów i roślin), późną jesienią i zimą pojawia się pokrywa śnieżna, zamarzają zbiorniki wodne lub płytkie zatoki morskie, co uniemożliwia zdobywanie pokarmu. Odbywanie wędrówki na daleką północ oferuje liczne miejsca lęgowe z bardzo bogatą bazą pokarmową. Z kolei zimowiska na południu oferują bogatą bazę pokarmową i miejsca odpoczynku w okresie, kiedy na północy jest zimno i ciemno.

Zimowanie to okres od późnej jesieni do wczesnej wiosny, kiedy ptaki gromadzą na obszarach płytkich wód przybrzeżnych, zatok morskich i ujść rzek, które są zasobne w pokarm: ryby, małże, skorupiaki i podwodną roślinność.

Rys. 3. Alka, nurzyk i lodówka to przykłady gatunków ptaków zimujących na Bałtyku.

Rys. 4. Rybitwa rzeczna to gatunek migrujący na zimę do Afryki.

Rys. 5. Sposób ustawiania stóp u kaczki czernicy podczas pływania.

Rys. 6. Usytuowanie nóg z tyłu tułowia u nura czarnoszyjogo.

Rys. 7. Dzięki różnym przystosowaniom ptaki wodne mogą utrzymać ciepłość ciała zimą.

Ptaki są najliczniejszą grupą zwierząt, która potrafi latać. By przetrwać w środowisku morskim, muszą umieć utrzymywać ciepłość ciała, nurkować i zdobywać pokarm pod wodą. **Utrzymywanie ciepłoty ciała** jest możliwe dzięki zewnętrznej warstwie piór okrywowych, pod którą znajduje się warstwa piór puchowych. Dodatkowo ptaki wodne posiadają pod skórą grubą warstwę tłuszczu. Tak jak mokra kurtka nie chroni nas przed wyziębieniem w wietrzny i deszczowy jesienny dzień, tak upierzenie ptaków, gdy namoknie, powoduje wychłodzenie ciała. Aby temu przeciwdziałać, ptaki zostały wyposażone w **gruczoł kuprowy**, znajdujący się nad nasadą ogona, którego tłuszczowa wydzielina rozprowadzana przy pomocy dzioba sprawia, że upierzenie ptaka staje się wodoodporne, działając jak peleryna przeciwdeszczowa. Stąd bierze się powiedzenie „sływa jak po kaczce”, bo dla kaczki bycie mokrym nie jest problemem. Zewnętrzna natłuszczona warstwa piór tworzy poduszkę powietrzną, która w środku jest wypełniona ogrzany przez ciało powietrzem, doskonale izolując ptaka od niesprzyjających warunków atmosferycznych.

Rys. 8. Rodzaje stóp u ptaków wodnych: kormorana, łyski, perkoza i kaczki.

Sprawne **nurkowanie** u większości nurkujących ptaków wodnych jest możliwe dzięki odpowiednio przystosowanym nogom. Nogi nurkujących ptaków, podobnie jak ich ciężar ciała, są przesunięte do tyłu, przez co na lądzie ptaki przemieszczają się w niezdarly i ociężały sposób. Pod wodą nogi ptaków ruszają się naprzemiennie do przodu i tyłu, a dzięki odpowiednio zmodyfikowanej stopie o zwiększonej powierzchni odpychają ciało ptaka do przodu - działają na zasadzie płetw u nurków. Palce stóp ptaków mogą być spięte błoną pławną (kaczki, łabędzie, mewy), pokryte płatkami (łyska) lub mogą być spłaszczone (perkozy). Niektóre gatunki, takie jak alka i nurzyk wykorzystują pod wodą skrzydła, „latają pod wodą”, dzięki czemu są bardzo szybkie. Najgłębiej nurkującymi ptakami na świecie są pingwiny cesarskie, które potrafią schodzić na imponujące głębokości 250-500 m. W Bałtyku najgłębiej nurkują nurzyk i lodówka - do 60 m.

Rys. 9. Nurkujący pingwin cesarski wykorzystuje skrzydła niczym płetwy.

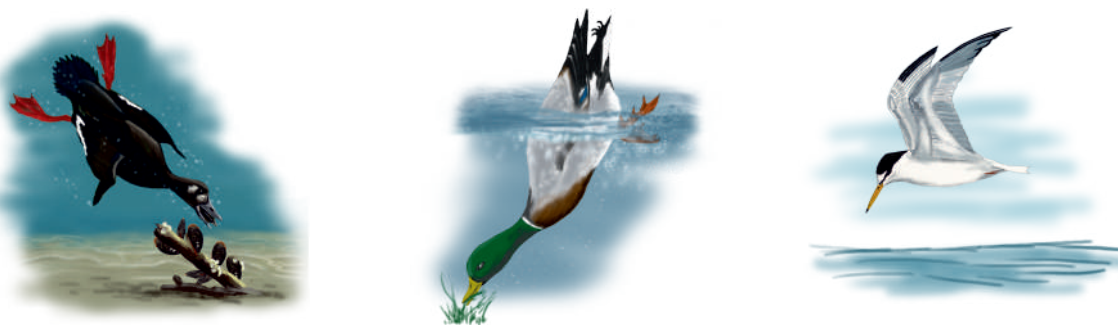
Rys. 10. Nurkujący kormoran podczas polowania.

Przystosowania do zdobywania pokarmu dotyczą głównie kształtu dzioba, który usprawnia tę czynność. Gatunki żywiące się małżami i skorupiakami (np. łódówka, gągoł), za którymi nurkują do samego dna, posiadają krótkie silne dzioby o zaokrąglonym końcu. Ptaki, które jedzą ryby (np. kormoran, nurogęś) mają długie wąskie dzioby, których koniec jest zaostroszony lub zakończony haczykiem, co ułatwia trzymanie w dziobie schwytej śliskiej ryby.

Rys. 11. Dzioby: krzyżówki, gągoła, biegusa zmiennego, kormorana i mewy srebrzystej pozwalają sprawnie zdobywać różnego rodzaju pokarm.

Łabędzie, gęsi i kaczki właściwe (np. krzyżówka) zdobywają pokarm, wkładając głowę i szyję pod wodę i przy tym przekręcają kuper do góry. Gatunki te żerują w płytkiej przybrzeżnej wodzie, ich pokarm stanowią roślinność podwodna i drobne bezkręgowce. Inne gatunki, takie biegusy i sieweczki zdobywają pokarm (bezkregowce) na brzegu, pośród wyrzuconych przez fale glonów. Rybitwy polują na ryby, które lokalizują z powietrza, lecąc nad wodą, po czym z impetem do niej wpadają i chwytają rybę. Mewy, inaczej niż rybitwy, są wszystkożerne np. mogą żerować na polach, zjadając znajdowane tam bezkręgowce, żywić się odpadkami rybnymi w portach rybackich, w poszukiwaniu pożywienia nie obce jest im również odwiedzanie wysypisk śmieci.

Rys. 12. Żerujące: uhla podczas nurkowania, krzyżówka podczas zanurzenia i lecąca rybitwa białoczelna.

Zagrożenia. Dla ptaków nurkujących głównym zagrożeniem jest **przyłów**, czyli przypadkowe zaplątanie w sieć rybacką. Połowy ryb odbywają się na bogatych w pokarm obszarach morskich, które są również atrakcyjne dla wielu gatunków ptaków wodnych. Ptaki nurkując, nie są w stanie zauważyć rozpiętej sieci rybackiej, wpadają w nią, pływają się i giną na skutek uduszenia. Innym zagrożeniem, które negatywnie oddziałuje na ptaki wodne, jest **płoszenie** przez statki, łodzie motorowodne, skutery, wind- i kitesurfing czy pieszych z psem na plaży. Płoszenie dotyczy zarówno ptaków zimujących, migrujących, jak i lęgowych. W przypadku tych ostatnich może ono doprowadzić nawet do porzucenia lęgu.

Rys. 13. Sieweczka obrożna z młodym - jeden z najbardziej zagrożonych gatunków na wybrzeżu Bałtyku.